

revitalisaatio. – Helena Sulkala & Leena Nissilä (toim.), *XXVII kielitieteen päivät Oulussa 19.–20.5.2000* s. 278–284. Oulu: Oulun yliopisto.
SEM'ONOV, PJOTR 2004: *Puhtasjärven Maša*.

Petroskoi: Periodika.
ÖISPUU, JAAN 2006: *Runoista romaaneihin: karjalaisuutta ja karjalankielistä kirjallisuutta Karjalassa*. Tallinna.

Pohjoispohjalaista äännehistoriaa ja nykymurretta

Harri Mantila & Matti Pääkkönen: *Oulun seudun murteen vokaalisto. Historia, muutos ja variaatio*. Suomi 198. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2010. 278 s. ISBN 978-952-222-186-5.

Vuonna 1971 ilmestyi Matti Pääkkösen väitöstutkimus Oulun seudun murteen sanansisäisistä klusiileista ja niiden astevaihtelusuhteista. Viime vuonna murteen äännehistoria täydentyi Harri Mantilan kirjoittamalla vokaaliston kuvauksella. Teos perustuu isolta osin samaan Pääkkösen keräämään aineistoon kuin edeltäjensä, mistä syystä Pääkkönen mainitaan teoksen toisena tekijänä. Pääkkönen on myös kommentoinut Mantilan käsikirjoituksen.

Kuten Mantila toteaa itsekin, ei suomen kielen tutkimuksessa ole viime aikoina oltu erityisen kiinnostuneita murteiden äännehistorioista: edellinen yhden murteen vokaaliston kuvaus on vuonna 1994 valmistunut Aila Mielikäisen teos. Äännehistoriallisen kuvauksen ohella Mantila asettaakin tutkimuksen tavoitteeksi myös vokaaliston keskeisten piirteiden myöhemmän muutoksen ja variaation tarkastelun. Lisäksi teos toimii puheenvuorona suomen päämurrealueista

käydyssä keskustelussa: voidaanko pohjoispohjalaista ja muita pohjoisia murteita pitää omana, varsinaisista länsi- ja itämurteista erillisenä alueenaan?

Kirjan dispositio on pääosin äännehistoriallisen perinteen mukainen. Käsitely alkaa ensitavuiista, etenee svaavokaalien kautta jälkitavuihin ja päättyy loppuheiton esittelyyn, mutta paikoin edetään uudempien (esim. Mielikäinen 1994) äännehistorioiden tapaan ilmiöittäin. Tässä arviossa esittelen teosta erityisesti variaationtutkimuksen kysymysten sekä itä–länsi-problematistoinnin kannalta.

Pääkkösen työn jatkaja

Tutkimuksen pääaineisto koostuu noin 27 000:sta Pääkkösen kirjoittamasta muistiinpanolipusta. Lippujen tärkeimmät lähteet ovat reilut 400 tuntia äänitemateriaalia, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Suomen murteiden sanarkiston ja Nimiarkiston liput ja Pääkkösen kenttämuistiinpanot. Lipuissa on muistiinpanoja myös kirjallisista lähteistä 1600–1900-luvuilta.

Pääkkösen aineiston lisäksi Mantila on koonnut noin 3 000 arkistolipun verran täydentävää aineistoa Muoto-opin arkis-

ton Oulun seudun pitäjäkokoelmista, Oulun nauhoitearkiston (ONA) äänitteistä ja omista kenttähavainnoistaan. Täydennysaineisto on kerätty pääosin vuoden 1970 jälkeen, eli se on Pääkkösen aineistoa nuorempaa, mikä mahdollistaa murteessa tapahtuneiden muutosten tarkastelun. Tietoa eri aineistokokoelmien kielennoppaiden syntymävuosista teoksessa ei tosin tarjota lukuun ottamatta ONA:n äänitteiden puhujia. Omia kenttähavaintojaan Mantila hyödyntää nykypuhemielessä olevan variaation kuvaamisessa, ja lisäksi Oulun seudun puhemielestä tehtyjä tutkimuksia, pääasiassa pro gradu -töitä. Viimeksi mainitut mahdollistavat murteen kvantitatiivisen kuvauksen; vanhempien aineistojen analyysi on pääasiassa kvalitatiivista. Mantila huomauttaa, että etenkin muiden kuin kirjoittajan itsensä kokoamista aineistoista voi olla vaikea tehdä päätelmiä erilaisten äännepiirteiden yleisyysuhteista: harvinaisuudessaan mielenkiintoisista ilmiöistä saattaa olla aineistokokoelmissa suhteettoman paljon esimerkkejä. Mantila on kuitenkin pystynyt hyödyntämään kvantitatiivisia menetelmiä myös vanhojen aineistojen analyysissä ja laskenut jälkitavujen *i*-loppuisten diftongien edustumia (onko *i* kadonnut vai säilynyt) ONA:n äänitteistä.

Murrealue rajataan tässä kirjassa samoin kuin Pääkkösen teoksessa. Rajauksen perusteena on perinteisesti murre-rajojen määrittäjänä käytetty *ts*-yhtymän edustus: murrealueeseen luetaan kuuluviksi ne pitäjät, joissa edustus on *tt* : *tt* ~ *t* eli etelästä pohjoiseen ja lännestä itään edeten Siikajoki, Revonlahti, Paavola, Rantsila, Lumijoki, Tyrnävä, Liminka, Hailuoto, Oulunsalo, Oulu, Oulujoki, Ylikiminki, Muhos, Utajärvi, Haukipudas, Kiiminki, Ii, Kuivaniemi ja Yli-Ii. Terho Itkonen (1972: 209, 210) kriti-

soi Pääkkösen äännehistorian arvioissaan murrealueen rajaamista etelässä niin, että Pattijoki ja Vihanti jäävät alueen ulkopuolelle, ja mainitsee kymmenisen piirrettä, jotka Kettusen mukaan liittyvät nämä kaksi pitäjää pohjoispohjalaisiin murteisiin. Mantilakin huomauttaa, että Wiikin (2004: 11, 64) dialektometrinen laskelmien perusteella Pattijoen ja Pääkkösen rajauksessa alueen eteläisimpänä olevan Siikajoen välille ei voida ajatella murerajaa. Toisaalta Wiikin laskelmat (mts. 164) puoltavat murteen itärajan sijoittamista niin, että alueen ulkopuolelle jäävät Pudasjärvi ja Ranua, joiden on toisinaan katsottu kuuluvan vielä Oulun seudun murteeseen. Pudasjärven ja Ranuan murrekantaa Mantila ei tarkastele, mutta Pattijoen ja Vihannin muoto-opin kokoelmia hän hyödyntää muutamissa kohdin.

Sosiolingvistiikan kannalta kiinnostavia piirteitä

Teoksessa tarkastellaan lähinnä sellaisten piirteiden nykyvariaatiota, joihin on sosiolingvistisessä variaation tutkimuksessa yleensäkin kiinnitetty huomiota. Tarkimmin esitellään svaavokaalin ja *eA*- ja *OA*-yhtymien variaatiota. *iA*- ja *UA*-yhtymien nykyvariaation kuvaus sen sijaan on jätetty pois: näissä yhtymissä assimilaatiovariantit eivät ole juuri nykypuhemielessäkään levinneet alkuperäisiltä esiintymisalueiltaan (Lappalainen 2001: 81, 82; Koivisto 1997), mistä syystä niitä ei ole tutkittu opinnäytteissä, joihin Mantila viittaa (näistä ks. Koivisto 1997; Pinola 1997).

Kuten tunnettua, sekä *A*-loppuisten vokaaliyhtymien pohjalaisten varianttien (*pimiä*, *maitua*) että svaavokaalin käytössä on Oulun seudullakin sosiaalista variaatiota. Kuvaa täydentääkseen Mantila ko-

koa yhteen myös näiden kahden piirteen tiedostamista käsittelevien kansandialektologisten opinnäytteiden tuloksia, joiden mukaan svaavokaali ja A-loppuisista vokaaliyhtymistä etenkin murteellinen iA-variantti (*pimiä*) tunnustetaan edelleen murteeseen kuuluviksi muodoiksi, UA (*maitua*) hieman harvemmin. Tämän tuloksen tulkintaa vaikeuttaa se, että kirjassa A-loppuisten vokaaliyhtymien variaatiota esiteltäessä eA- ja OA-yhtymiä ei ole erotettu toisistaan, koska näin ei ole tehty kaikissa lähteinä olevissa opinnäytteissäkään. Sen sijaan Mantila viittaa lukuisiin piirteistä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, joista selviää, että iA todella pitää pintansa UA-varianttia pitempään (esim. Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 55–66).

Hyvinkin laajasti Mantila käsittelee ensitavujen diftongien itäistä redusoitumista (*päevä*) ja läntistä avartumista (*miäs*). Diftongien avartumisen Mantila toteaa nyt jo täysin kadonneen murrealueelta, vaikka sen asema näyttää olleen jokseenkin vahva 1900-luvulle asti. Toisaalta diftonginreduktiokaan ei ole Oulun seudulla vakiintunut, joskin Mantilan havaintojen mukaan lievää ai- ja au-diftongien redusoitumista voi kuulla nuortenkin puheesta vielä nykyäänkin. Kiinnostava on Mantilan huomio siitä, että diftonginreduktio liittyy vanhassa aineistossa usein affektiivisiin tilanteisiin, päivittelyyn tai sanonnan painokkuuteen. Diftongien reduktiolla on Oulun seudulla siis vahvempi asema kuin niiden avartumisella, mutta Mantila ei usko reduktion yleistyneen avartumisen kustannuksella, kuten Krook (1999: 210–211) on esittänyt, vaan hän tulkitsee tilanteen tasaantumiseksi, jossa niin itäinen kuin läntinenkään piirre ei ole lyönyt itseään läpi.

Hyvin mielenkiintoinen ja tarpeellinen on Mantilan analyysi yksikön ensim-

mäisen ja toisen persoonan pronominiin *mä* ~ *mää* ja *nä* ~ *nää* kehityksestä ja vokaalin pituuden vaihtelusta Oulun seudulla: aiemmin tieto näiden historiasta on ollut vähäistä. Kettusen kartastossa (1940: 112) alueen murrevarianteiksi ilmoitetaan *minä* ja *sinä*, joiden rinnalla on esiintynyt myös *mä*, *sä* -variantteja. Monesti tutkimuksissa lyhyt- ja pitkävokaalisia variantteja ei ole kuitenkaan erotettu toisistaan, vaikka ne näyttävät hahmottuvan kielen käyttäjille selvästi eri varianteiksi (esim. Viitasalo 2005: 50–54; Kokko 2010: 26, 27, 89). Kun tietoa pronominiin historiasta Oulun murteesta ei ole ollut, on etenkin *mä(ä)*, *sä(ä)* -pronominiin tulkinta etelästä päin yleistyviksi piirteiksi tai toisaalta vanhoiksi murteellisuuksiksi ollut epäselvää.

Mantilan mukaan *mä(ä)*, *nä(ä)* -pronominit ovat molemmat murteen oman kehityksen tulosta, sillä niitä esiintyy Muoto-opin arkiston aineistoissa eli jo 1800-luvun lopulla syntyneiden kielessä – Pääkkösen keräämässä aineistossa yksikön ensimmäisen persoonan pronomini on tosin lähestulkoon aina *minä*. Varhempina Mantila pitää lyhytvokaalisia variantteja ja perustelee näkemystään erityisesti *nä(ä)*-pronominiin kehityksellä: alun perin kyseessä on ollut *sinä*-pronominiin kliittistymä, joka on esiintynyt erityisesti kO-kysymysliitteen jäljessä (*ookko sinä* > *ookkosnä* > *ookkonä*). Mantilan mukaan on epätodennäköistä, että *sinä*-muodosta olisi päästy kliittistymisen kautta suoraan pitkävokaaliseen *nää*-varianttiin. Mielikäiseen (1982: 290–291) viitaten hän esittää, että pitkä vokaali on yleistynyt sitä mukaa, kuin *nä(ä)*-pronominia on alettu käyttää painollisissa syntaktisissa asemissa, ja arvelee *mä(ä)*-pronominiin vokaalin pidentymisen liittyvän samaan kehitykseen. Pronominia *sä(ä)* ei

teoksessa juuri käsitellä, vaan sen todetaan olevan (ilmeisesti vanhassa aineistossa) harvinainen, ja vastaavasti kerrotaan *nää*-pronominin olevan ekspanstiivinen piirre nykymurteessa. Kuitenkin Oulun seudulla *nää*-variantin rinnalla edelleen käytetyn *sää*-pronominin käsittelemättä jättäminen *mää*-pronominin rinnalla oudoksuttaa hieman.

Teoksen laajin luku käsittelee jälkitaivujen *i*-loppuisia diftongeja. Mantila käy läpi *i*:n säilymisen tai kadon eri muotoryhmissä ja esittää luvun päätteeksi yhteenvedon *i*:n tilanteesta murteessa. Kuvio on varsin selvä: Supistuman kautta syntyneissä diftongeissa *i* on säilynyt aina (esim. *etteinen*, *usein*). Alkuperäisissä diftongeissa *i* on painottomassa tavussa kadonnut (*eno*, *vetäsin*) lukuun ottamatta *in* : *ime* -johtimisia nomineja (*selekäin*), joissa *i* voi olla säilynytkin. Painollisissa tavuissa diftongi on säilynyt (*vasituinen*, *haravoija*) kaikissa muissa paitsi konditionaali- ja imperfektimuodoissa (*otettassiin*, *pelastumma*). Erityisen mielenkiintoisiksi muotoryhmiä *i*-loppuisten diftongien kannalta osoittautuvat imperfekti- ja monikkomuodot: viimeistään 1800-luvulla alkanut ja edelleen käynnissä oleva *i*:n palauttaminen näihin on käynnistänyt muutoksen, jonka tuloksena on syntynyt sellaisia vahva-asteisia monikko- ja imperfektimuotoja kuin *sikkoisa* ja *sortuin* ja lopulta erikoinen *tekkiin*-imperfektityyppi. Vahva-asteiset imperfektit ovat nimenomaan pohjoispohjalainen ilmiö, kun taas monikkomuotoja tavataan laajemmalla alueella Kainuussa ja Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla. Näiden muotojen aiempia tulkintoja sekä kehitystä, nykytilaa ja tiedostettua Mantila kuvaa laajasti ja monia metodeja yhdistäen – muotojen selittäminen nousee jopa kirjan pääasiaksi.

Tekkiin-tyyppisten muotojen kehitys on Mantilan mukaan alkanut monikon *i*-tunnuksen palauttamisesta ensin monikko- ja sitten imperfektimuotoihin (*tytöllä* > *tytöillä*, *sorrin* > *sorruin*), jonka ovat sysänneet liikkeelle vokaalienvälisen *h*:n katoamisen seurauksena syntyneet diftongilliset muodot (*sithisä* > *sithisä*). Palauttamiseen ovat vaikuttaneet lisäksi ainakin funktionaalinen tarve erottaa samannäköiset yksikkö ja monikko toisistaan ja myös yleiskielen paine. *i*:n palauttamisesta syntynyt pitkä vokaaliaines on aiheuttanut joihinkin sanoihin yleisgeminaation (*tyttöillä*), jolloin kvantitatiivisessa astevaihtelussa olevat sanat näyttävät vahva-asteisilta. Vahvaa astetta on tämän jälkeen alettu yleistää kvalitatiiviseenkin astevaihteluun: *sijjoisa* > *sikkoisa* ja myöhemmin vielä *linnuisa* > *lintuisa* ja *sorruin* > *sortuin*. Vahvan asteen yleistämiseen on Mantilan mukaan vaikuttanut se, että monikon ja imperfektin vartaloksi on voitu alkaa hahmottaa aina vahva-asteinen *lintui-*, *sortui-* yms. *Tekkiin*-tyyppisten erikoisten imperfektimuotojen motivoijana Mantila pitää vahvan asteen yleistämisen ja yleisgeminaation aiheuttamaa CC*ViC*-jaksoa, joka on otettu malliksi myös sellaisiin imperfektimuotoihin, joihin *i*:tä ei ole voitu palauttaa (*tein*): on täytynyt pidentää jo olemassa olevaa *i*:tä. Mantila arvelee myös, että nykyään yleisgeminaatio ja vahva-asteisuus kimppuuntuvat murteenpuhujien kielitajussa yhteen ja peilautuvat yleiskielisiä geminoitumattomia ja heikkoasteisia muotoja vasten – siis *sorruin* ~ *sortuin* ja *luin* ~ *lukkiin* siinä missä *tytöllä* ~ *tytöillä*.

Mantilan kenttähavaintojen ja opinnäytetutkimusten tulosten perusteella erikoiset imperfektimuodot ovat nykyään yleisiä ja ekspanssiivisia. Aiemminkin

(1997, 2004) Mantila on luokitellut piirteen eläväksi paikallisuudeksi. Erikoisten imperfekti- ja monikkomuotojen ja toisaalta murteessa edelleenkin käytettyjen *i:ttömien* muotojen (*sanon* 'sanoin') tiedostamista Mantila on selvittänyt kansandialektologisen testin avulla. Testissä vastaajien (oulunseutulaisia nuoria aikuisia) tuli kirjoittaa heille annetut 19 yleiskielistä monikko- ja imperfektimuotoa Oulun murteen mukaisesti. Muutamissa sanoissa mahdollisia *i:ttömiä* muotoja eivät vastaajat juuri tuottaneet. Erikoisista imperfektimuodoista taas olivat parhaiten tiedostettuja sellaiset, joissa on yleisgeminatation vaikutuksesta kahdentuva klusiili (*lukkiin, pittiin, tekkiin, hyppiin*). Ymmärtääkseni tämän tuloksen voi tulkita tukevan Mantilan esittämää näkemystä yleisgeminatation ja vahva-asteisuuden mieltymisestä jollain tavalla samaksi piirteeksi. Hieman ongelmallisina on pidettävä sellaisia testissä olleita, nuorille luultavasti vieraahkoja sanoja kuten *kedoilla* ja *ladoissa*: vahvan asteen yleistyminen lienee helpompaa tuottaa tällaisessa testissä sellaiseen sanaan, jota itsekin arkipuheessaan käyttää. Nyt näistä sanoista tuotettiin tavallisimmin yleiskielen mukaisia muotoja. Hienoisena ongelmana voidaan pitää myös sitä, että testissä kysytyt sanat on ryhmitelty – ainakin kielentutkijan näkökulmasta – selvästi niin, että esimerkiksi sanat *ladoissa*, *kedoilla* ja *sioille* ovat peräkkäin ja vastaavasti sanat *luin*, *pidin*, *panin*, *olin*, *hoidin* ja *hypin* omana ryhmänään.

Pohjoispohjalainen murre idän ja lännen kohtaamispaikkana

Kirjan viimeisessä luvussa Mantila tarkastelee Oulun murteen vokaalista koostuvasti idän ja lännen kontaktin näkö-

kulmasta: voidaanko pohjoisia murteita pitää synkronisesti omana päämurrealueenaan itä- ja länsimurteiden (ja lounaismurteiden) rinnalla, kuten Paunonen (1991, 2006) on esittänyt? Mantila käy läpi termit, joilla Oulun murretta voi kuvata, ja ottaa kantaa niiden osuvuuteen. Väli- tai siirtymämurteena Oulun aluetta ei voi pitää, sillä maantieteellisesti se ei sijaitse kahden murrealueen välissä. Ratkaistavaksi jää, onko pohjoispohjalainen murre sekamurre, jossa esiintyy rinnan sekä itäisiä että läntisiä piirteitä, vai törmäysmurre, jossa kahden kannan kohtaamisesta on syntynyt myös omaa kehitystä.

Jälkitavujen vokaaliston perusteella Mantila päätyy kutsumaan murretta Juuselan (1989) lanseeraamalla termillä törmäysmurre: Oulun seudun murteen jälkitavujen diftongien ja vokaaliyhtymien järjestelmää ei täysin samanlaisena tavata muista murteista. Erityisen vahvaa omaa kehitystä ovat erikoiset monikko- ja imperfektimuodot – vierasta vaikutusta niiden kehittymiseen ei ole Mantilan analyysin mukaan tarvittu. Ensitaavissa vokaalisto sen sijaan näyttää sekamurteiselta: pääosin se on länsimurteiden kannalla, joissakin piirteissä itäisellä kannalla, ja vaihtelu on lähinnä leksikaalisesti jäsentynyttä. Kokonaisuudessaan Oulun seudun murteen vokaaliston tilanne kuitenkin tukee näkemystä pohjoisista murteista omana päämurrealueenaan, vaikkakaan muihin pohjoisiin murteisiin (Kainuun murteet, keski- ja peräpohjalaiset murteet) ei teoksessa puututa.

Lopuksi

Vaikka äännehistoriallinen tutkimus ei olekaan ollut viime aikoina fennistiikan polttopisteessä, on Mantilan teoksella

paljon annettavaa suomalaisen puhekie-
len muutoksesta ja variaatiosta kiinnos-
tuneelle – joskin asutushistorian ja kie-
len kehityksen vaiheet huonosti tunteva
lukija voi välillä joutua hakemaan lisää
tietoa muista lähteistä. Erityisen antoisa
teos on tietysti Oulun murteesta kiinnos-
tuneelle: yksikön 1. ja 2. persoonan per-
soonapronominien kehityksen kuvaus
on uutta ja tarpeellista tietoa, ja *tekniin-*
tyyppisen imperfektin käsittely houkut-
taa tutkimaan piirrettä ja siihen liitettyjä
mielikuvia tarkemminkin.

SUSANNA KOKKO
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- ITKONEN, TERHO 1972: Pohjoispohjalaista
äännehistoriaa. – *Virittäjä* 76 s. 209–217.
- JUUSELA, KAISU 1989: *Törmäysmurteen
variaatiosta. Jälkitavun i-loppuisen
diftongin edustus* Töysän murteessa. Hel-
sinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet
III A. Murrekartasto*. Suomalaisen Kir-
jallisuuden Seuran Toimituksia 188.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura.
- KOIVISTO, MIIA 1997: Jälkitavujen A-
loppuiset vokaaliyhtymät. – Seija
Makkonen & Harri Mantila (toim.),
*Pohjoissuomalaisen puhekielen sosio-
lingvistinen variaatio* s. 94–117. Oulun
yliopiston suomen ja saamen kielen ja
logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulu:
Oulun yliopisto.
- KOKKO, SUSANNA 2010: *Kahden ikäryhmän
raahelaisten käsityksiä suomen murteis-
ta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin
yliopiston suomen kielen, suomalais-
ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja
kirjallisuuksien laitos.
- KROOK, KRISTINA 1999: *Ensi tavun ie-, yö-
ja uo-diftongien avartuminen suomen
murteissa*. Turun yliopiston suomen
kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen
julkaisuja 6. Turku: Turun yliopisto.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosioling-
vistinen katsaus suomalaisnuorten
nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen.
– *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – Seija
Makkonen & Harri Mantila (toim.),
*Pohjoissuomalaisen puhekielen sosio-
lingvistinen variaatio* s. 1–23. Oulun
yliopiston suomen ja saamen kielen ja
logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulu:
Oulun yliopisto.
- 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä*
108 s. 322–346.
- MIELIKÄINEN, AILA 1982: Nyky-
puhesuomen alueellista taustaa. – *Virit-
täjä* 86 s. 277–294.
- 1994: *Etelä-Savon murteiden äännehisto-
ria II. Vokaalit*. Suomalaisen Kirjallisuus-
seuran Toimituksia 599. Helsinki:
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN,
MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata
muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen
lähtökohtia murteenseuruihankkeen
pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten
tutkimuskeskus.
- PAUNONEN, HEIKKI 1991: Till en ny indeln-
ing av de finska dialekterna. – *Fenno-
Ugrica Suecana* 10 s. 75–79.
- 2006: Lounaismurteiden asema suomen
murteiden ryhmityksessä. – Taru Nord-
lund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni
Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli* s.
249–268. Helsinki: Suomalaisen Kirjal-
lisuuden Seura.
- PINOLA, KATI 1997: Svaa-vokaali. – Seija
Makkonen & Harri Mantila (toim.),
*Pohjoissuomalaisen puhekielen sosio-
lingvistinen variaatio* s. 59–66. Oulun
yliopiston suomen ja saamen kielen ja
logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulu:
Oulun yliopisto.
- PÄÄKKÖNEN, MATTI 1971: *Oulun seudun
murteen äännehistoria I. Sanansisäiset*

klusiilit astevaihtelusuhteineen. Helsinki:
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
WIKK, KALEVI 2004: *Suomen murteet.*
Kvantitatiivinen tutkimus. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seuran toimituksia 987.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden

Seura.
VIITASALO, KAISA 2005: *Minä- ja sinä-
pronomien variantit Nivalan nuorten
puheessa ja mielikuvissa.* Pro gradu
-tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja
saamen kielen ja logopedian laitos.

Johdatusta fennistiikkaan – ja ylipäätään kieleen

Tiina Onikki-Rantajääskö & Mari Siironen (toim.): *Kieltä kohti.* Helsinki: Otava 2008. 324 s. ISBN 978-951-1-23039-7.

Käsillä oleva teos on viidentoista artikkelin kokoelma, jossa valotetaan suomen kielen tutkimusta eri näkökulmista. Kirja on tarkoitettu erityisesti valintakoekirjaksi suomen kieltä opiskelemaan pyrkiville, mutta Lukijalle-kappaleessa kerrotaan sen tarjoavan mielenkiintoista luetavaa kenelle tahansa kielestä kiinnostuneelle. Artikkelit edustavat kaikki väljästi ottaen funktionaalista lähestymistapaa ja laadullista tutkimusotetta. Kirjoittajat ovat kaikki helsinkiläisiä fennistejä.

Olen seuraavassa ryhmitellyt teoksen artikkelit viiteen sisällölliseen luokkaan. Kirjassa artikkelit eivät esiinny ollenkaan tässä järjestyksessä, ja voi olla, että tekemäni ryhmittely tekee teoksen toimittajien ja kirjoittajien mielestä väkivaltaa heidän ajatuksilleen. Näin menetellen olen kuitenkin kuvitellut saavani monitahoisien teoksen keskeisiä sisältöjä paremmin esiteltävään muotoon. Samalla olen koko ajan pitänyt mielessä, miten asiat mahdollisesti ryhmittyvät ja jäsenyivät

– tai miten niiden ehkä pitäisi jäsenyä
– suomen kieltä opiskelemaan aikovan nuoren näkökulmasta.

Tekstejä

Teoksen avaa kolme artikkelia, joissa kaikissa tarkastelun kohteena on teksti. Ensin paneudutaan tekstilajeihin, sitten tarkastellaan yhtä kaunokirjallista tekstiä. Tämän jälkeen perehdytään metaforan maailmaan, ja tätäkin asiaa havainnollistetaan yhden tekstin analyysin avulla.

Anne Mäntysen ja Susanna Shoren artikkelissa ”Tekstilajien lumo” esitellään levyarvostelun ja elokuvaesittelyn avulla tekstilajien lingvistisiä ja kulttuurisia konventioita. Lopussa avataan sitä, miten tekstilajien rajat nykyään limittyvät ja miten näin saadaan tekstiin uusia merkitysulottuvuuksia. Varsinkin lopun ruokaohjeen muotoon kirjoitettu levyarvio valaisee nuorelle lukijalle, mitä tekstilajin konventioiden murtaminen tarkoittaa.

Jyrki Kalliokoski jatkaa artikkelillaan ”Kirjailijan kieltä tutkimassa”. Siinä hän